

УЛОГА ПРОБЛЕМСКИ ОРИЈЕНТИСАНЕ НАСТАВЕ У РАДУ СА ДАРОВИТИМ УЧЕНИЦИМА

Резиме: Услед потребе да се настава прилагоди индивидуалним разликама ученика, у педагошкој теорији и пракси јавља се низ предлога о могућностима организације и индивидуализације наставе. О значају индивидуализације нарочито се говори у области рада са даровитим ученицима. Да би се даровитост од предиспозиције развила до даровитог постигнућа, неопходно је обезбедити стимулативну средину која ће подстицајно деловати на развој индивидуе у периодима интензивног развоја. Било да се даровитост схвата као изузетна, неубичајна интелигенција, или да је висока интелектуална способност, једна од кључних карактеристика понашања даровитих особа, несумњиво интелектуалне способности представљају значајну компоненту даровитости. С обзиром на то да проблемски оријентисана настава, као модел наставе, има значајну улогу у остваривању циљева и задатака интелектуалног васпитања, значајно је указати на могућности коришћења поменутог модела наставе у раду са даровитим ученицима. У овом раду бавићемо се значајом, могућностима и карактеристикама примене проблемски оријентисане наставе у раду са даровитим ученицима.

Кључне речи: даровитост, проблемски оријентисана настава, интелектуалне способности, интелектуално васпитање.

Потреба да се даровити ученици препознају и да се њихови стваралачки потенцијали подстичу није нова. Поред питања идентификације даровитих ученика у систему васпитања и образовања, све чешће се говори о потреби за њиховим адекватним образовањем и васпитањем. Раније је постојало веровање да ће даровити ученици увек испољити и развити своју даровитост без обзира на околности и услове у којима живе и раде. Међутим, бројна истраживања задњих двадесетак година показују да таква схватања нису сасвим оправдана.

Интересовања за истраживање проблема даровитости, почевши од првог систематског истраживања које је спровео Л. Терман са сарадницима, мењала су правац (Хузјак, 2006). Пажња првих истраживања била је усмерена на природу и својства даровитих ученика. Потом, поље истраживања даровитих се проширује на улогу даровитих ученика у разреду, док су последњих деценија бројна истраживања усмерена на истраживање проблема неуспеха код даровитих ученика, као и положај даровитих ученика са ниским социо-економским статусом.

¹ natasani88@gmail.com

У литератури се издвајају одређене особине за које се сматра да су карактеристичне за даровите ученике. Рензули наводи да су основне особине даровите особе: натпросечна способност, посвећеност задатку и креативност (Максић, 1998). Фелдхузен поред високе опште способности наводи следеће особине даровитих особа: високу мотивацију, специфичне таленте и позитивни селф-концепт (Штула, 2006). Стренберг и Зангов (1995) сматрају да су следећих пет критеријума значајни за идентификовање даровитих, а то су: изузетност, продуктивности, демонстрабилност, вредност и реткост.

Било да се даровитост схвата као изузетна, неуобичајна интелигенција, или да је висока интелектуална способност, једна од кључних карактеристика понашања даровитих особа, несумњиво интелектуалне способности представљају значајну компоненту даровитости. Самим тим, значајно питање у подстицању даровитих ученика јесте како *организовати процес интелектуалног васпитања који је сагласан њиховим потребама?*

С обзиром на то да у педагошкој литератури, али и у пракси, постоји сагласност да проблемски оријентисана настава, као модел наставе, од ученика захтева висок ниво мисаоне активности, значајно је испитати какву улогу овај модел наставе има у раду са даровитим ученицима. У даљем тексту указаћемо на основне карактеристике проблемски оријентисане наставе и могућности употребе овог модела наставе у раду са даровитим ученицима.

Проблемски оријентисана настава је модел наставе чија је основна одлика ангажовање ученика у решавању реалних проблема. Ученици се стављају у такву ситуацију, која од њих захтева да реше проблем који се поставља у виду когнитивне препреке.

Наставни час који је организован у виду проблемски оријентисане наставе одвија се кроз следеће фазе (Антонијевић, 2008):

- упознавање и разумевање проблема,
- избор или формирање стратегија решавања проблема,
- избор средстава решавања проблема,
- откриће решења проблема,
- провера исправности решења.

Резултати савремених истраживања у когнитивној психологији говоре у прилог томе да успех у учењу не зависи само од усвојених знања и способности већ да је условљен методама и стратегијама које се користи (Стојковић, према Гајић, 2006: 109). Према томе, ученици међусобно сличних способности могу остваривати различита постигнућа у учењу у зависности од начина на који користе своје способности. Неке од основних замерки које се приписују традиционалној настави односе се на њену претерану усмереност према усвајању чињеница и пасивном положају ученика у том процесу. У противставу традиционалној настави јавили су се различити предлози начина организације наставе у школи, који су заједно имали за циљ промену положаја ученика у процесу учења. Један од савремених модела наставе који се темељи на идеји да процес учења треба да се заснива на улагању мисаоног напора је проблемски оријентисана настава.

Основне карактеристике проблемски оријентисане наставе су следеће: (Антонијевић, 2011: 412):

- (1) активна и продуктивна позиција ученика,
- (2) специфични и неспецифични трансфер мисаоних способности, вештина и знања,
- (3) унапређење различитих склоности и интересовања ученика,
- (4) формирање и унапређење унутрашње мотивације ученика,
- (5) јачање свести ученика о сопственим могућностима,
- (6) самоактуелизација ученика,
- (7) развој позитивне и стимулативне компетитивности код ученика, и
- (8) развој различитих црта личности ученика, као што су упорност, снажљивост и флексибилност у мишљењу.

Проблемски оријентисана настава своје предности нарочито испољава у раду са даровитим ученицима. Наиме, овај модел наставе погодује стилу учења даровитих ученика (Gallagher & Gallagher, 2013). То се може закључити и на основу упоређивања основних особина даровитих ученика и карактеристика проблемски оријентисане наставе.

Поменути модел наставе креира се таква атмосфера која омогућује да до изражају дођу ученикове способности. Пред ученике се поставља проблем који од њих захтева да уложи мисаони напор како би дошли до решења. То повратно утиче на развој мисаоних операција.

Како би испољили и развили своју даровитост, ученици имају потребу да буду активни. Ангажовањем ученика у решавању реалних проблема, проблемски оријентисана настава омогућује да даровити ученици активно учествују у свим фазама наставног процеса.

Даровити ученици користе мањи број потеза да реше проблем и самосталнији су у односу на своје вршњаке (Swanson, 1992).

Висока унутрашња мотивација је једна од основних особина даровитих ученика, али такође и једна од примарних карактеристика проблемски оријентисане наставе. Наиме, верује се да су ученици у већој мери мотивисани за наставу, с обзиром на то да активно учествују у решавању реалних проблемских ситуација. Према томе, овакав начин рада са даровитим ученицима омогућује да се већ постојећа унутрашња мотивација за учењем додатно продуби.

Уколико узмемо у обзир да је једна од кључних карактеристика даровитих ученика изналажење оригиналних решења, можемо закључити да проблемски оријентисана настава ствара такво окружење у којем сви ученици имају прилику да примењују различите стратегије решавања проблема. Према томе, проблемски оријентисана настава, за разлику од традиционалне наставе која подржава конвергентно мишљење, подстиче развој дивергентног мишљења код ученика.

Применом оваког модела наставе даровити ученици су у прилици да испоље своје високе способности, као и да доживе осећај успеха што ће повратно утицати на формирање позитивне слике о себи и развоју самопоуздања, што је значајан предуслов за развој даровитости.

Дакле, применом проблемски оријентисане наставе у учионици се ствара окружење које је подстицајно за ученике различитих нивоа способности. Претпоставља се да ће ученици на различите начине, у складу са својим могућностима, и из различитих углова посматрати постављени проблем. Самим тим проблемски оријентисана настава може бити модел наставе који је подстицајног карактера и утиче на задовољење специфичних потреба даровитих ученика.

Супротно од неких начина рада где су даровити ученици издвојени у посебне групе од осталих ученика, проблемски оријентисана настава се темељи на заједничком раду свих ученика. Уколико је адекватно организована, настава у виду решавања проблема омогућава да се у учионици ствара атмосфера у којој ће сви ученици, свако у складу са својим могућностима, заједнички радити и сарађивати. То истовремено доприноси развоју социјалних вештина, кооперативности, емпатије, увиђања значаја тимског рада и тако даље.

Закључак

Идентификовање даровитих ученика представља значајан, али не и последњи корак у раду са даровитим ученицима. Поред идентификовања даровитих ученика, значајно је организовати наставу тако да подржава, подстиче и делује на развој потенцијала. Неминовно, даровити ученици се према одређеним особинама, али и потребама издвајају у односу на вршњаке. То условљава да се таквим ученицима обезбеди педагошки третман који ће бити сагласан њиховим изузетним способностима, могућностима и потребама. Проблемски оријентисана настава представља један од начина организације наставе који доприноси да у хетерогеним групама даровити ученици испоље своје потенцијале, препознају их и реализују у постигнуће. Овај модел наставе пре свега је погодан због тога што: ученицима даје већу слободу у учењу, подстиче их на активности, стичу одређене вештине које су значајне за истраживање и решавање проблема, позитивно утиче на мотивацију и самопоуздање и тако даље. Свакако, проблемски оријентисана настава представља само један од начина индивидуализације рада и пожељно је у пракси овај модел рада комбиновати са осталим.

Литература:

- Антонијевић, Р. (2011). Процес и ефекти проблемски оријентисаног интелектуалног васпитања. *Педагогија*, 66(3), 402–414.
- Антонијевић, Р. (2008). Интелектуално васпитање у проблемској настави. У Ш. Алибабић и А. Пејатовић (прир.), *Образовање и учење претпоставке европских интеграција* (23–34). Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета.

- Gallagher, S. A. & Gallagher, J. J. (2013). Using Problem-based Learning to Explore Unseen Academic Potential. *Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning*, 7(1).
- Максић, С (1998). *Даровито дете у школи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Sternberg, R. J. & L. F. Zhang (1995). What do we mean by giftedness? A pentagonal implicit theory. *Gifted Child Quarterly*, 39 (2), 88–94.
- Swanson, H. (1992). The relationship between metacognition and problem solving in gifted children. *Roeper Review*, 15(1), 43.
- Хузјак, М. (2006). Даровитост, талент и креативност у одгојном процесу.
- Загреб: *Одгојне знаности*, Вол. 8, бр. 1, стр. 289–300.
- Штула, Ј. (2006). Интелектуалне способности и особине личности као предиктори успешности математички даровитих средњошколаца. *Психологија*, 39(4), 491–507.

Natasa Nikolic, MA
University of Belgrade,
Faculty of Philosophy

THE ROLE OF THE PROBLEM ORIENTED TEACHING IN WORKING WITH THE GIFTED CHILDREN

Due to the need to adapt teaching students with individual differences in educational theory and practice, there are series of proposals about the possibilities of organization and individualized teaching. The importance of individualization in particular is discussed in the field of working with the gifted students. To develop gifted achievements from talents' predisposition, it is necessary to provide a stimulating environment that will stimulate the development of the individual in a period of intense development. Whether it is seen as an exceptional talent, unusual intelligence, or that high intellectual ability is one of the key behavioural characteristics of the gifted people, undoubtedly intellectual capabilities are a significant component of giftedness. Considering the fact that the problem oriented teaching, as a model of teaching has an important role in achieving the goals and objectives of intellectual education, it is important to point out the possibility of using the aforementioned teaching models when working with the gifted students. In this research we discuss the importance, capabilities and characteristics of problem oriented teaching in working with the gifted students.

Key words: giftedness, problem oriented teaching, intellectual capacity, intellectual education.